

Araştırma Makalesi/Research Article

Sağlık Personeli Annelerin Koronavirüs (Covid-19) Fobisi ile Çocuklarının Beslenme Davranışları Arasındaki İlişki: Zonguldak İli Örneği

The Relationship Between Coronavirus (Covid-19) Phobia of Healthcare Personnel Mothers And Nutritional Behaviors of Their Children: Example of Zonguldak Province

Sabriye ÖZÇINAR ORHAN¹, Meltem KÜRTÜNCÜ²

Öz: Amaç: Çalışma pandemi döneminde aktif rol almış ve 2-9 yaş arası çocuğa sahip sağlık çalışanı annelerin koronavirüs fobisinin belirlenmesi, pandemiden aile olarak etkilenme durumları ve çocuklarının beslenme davranışlarının annenin korona fobisinden etkilenme ilişkisinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı ve kesitsel tipte bir çalışmadır. Çalışma, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversite Hastanesinde Şubat-Mayıs 2021 tarihleri arasında 206 sağlık personeli annenin katılımı ile gerçekleştirildi. Çalışma verileri, Sosyodemografik Soru Formu, Koronavirüs-19 Fobisi (CP19-S) Ölçeği ve Çocuklarda Yeme Davranışı Anketi ile toplandı. Bulgular: Anneler pandemi döneminde çocuklarını ihmal ettiğini ve sağlık personeli olmanın ailesi için tehdit olduğunu düşünmektedir. Çocuklarını ihmal ettiğini düşünen annelerin Covid 19 Fobisi ölçek toplamından aldıkları puanlar, ihmal ettiğini düşünmeyen ve bazen ihmal ettiğini düşünen olgulara göre istatistiksel anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır. Olguların Çocuklarda Yeme Davranışı Anketi toplamından aldıkları puanlar ile Covid 19 Fobisi Ölçeği toplamından aldıkları puanlar arasındaki pozitif yönlü 0,380 düzeyinde zayıf ilişki istatistiksel olarak anlamlı saptanmıştır ($r=0,380$; $p=0,001$; $p<0,01$). Sonuç ve Öneriler: Çocuklarda Yemek Yeme Davranış Ölçeği toplamından aldıkları puanlar ile Covid-19 Fobisi Ölçeği toplamından aldıkları puanlar arasında pozitif yönlü zayıf ilişki saptanmıştır. Çocukların yeme davranışının annelerinin tepkilerinden ve onlardan ayrı kalma durumunda değişiklik gösterebileceği ortaya konmuştur. Bu dönemi hassas geçiren sağlık personeli ve çocuklarının psikolojik destek alması faydalı olabilir.

Anahtar kelimeler: Covid-19 fobisi, Sağlık çalışanı anneler, Çocuk, Beslenme davranışı.

Abstract: Objective: It was aimed to determine the coronavirus phobia of health worker mothers who have an active role in the pandemic period and have children between the ages of 2-9, to be affected by the pandemic as a family, and to examine the relationship between the nutritional behaviors of their children and the mother's being affected by corona phobia. Materials and Methods: This is a descriptive and cross-sectional study. The study was carried out at Zonguldak Bülent Ecevit University Hospital between February and May 2021, with the participation of 206 healthcare personnel mothers. Study data were collected with the Sociodemographic Questionnaire, Coronavirus-19 Phobia (CP19-S) Scale, and Children's Eating Behavior Questionnaire. Results: Mothers think that they neglect their children during the pandemic and that being a healthcare worker is a threat to their family. The scores of the mothers who thought they neglected their children from the Covid 19 Phobia scale total were found to be statistically significantly higher than the cases who did not think they neglected them and sometimes thought they neglected them. A weak positive correlation of 0.380 was found to be statistically significant ($r=0.380$; $p=0.001$; $p<0.01$) between the scores the subjects got from the sum of the Children's Eating Behavior Scale and the scores they got from the total of the Covid 19 Phobia Scale. Conclusion: There was a weak positive correlation between the scores they got from the total of the Children's Eating Behavior Scale and the scores they got from the total of the Covid-19 Phobia Scale. It has been revealed that children's eating behavior may vary from

¹Sorumlu Yazar: Uzm. Hemşire, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, ORCID: 0000-0002-0764-0380, sabriye_0685@hotmail.com
Spec. Nurse, Zonguldak Bülent Ecevit University Research Hospital

²Prof. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, ORCID: 0000-0003-3061-5236, meltemipekkurtuncu@gmail.com
Prof. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit University, Faculty of Health Sciences

their mothers' reactions and when they are separated from them. It may be beneficial for health personnel and their children, who are sensitive during this period, to receive psychological support.

Keywords: Covid-19 phobia, Healthcare worker mothers, Child, Feeding behavior.

Giriş

Yeni Koronavirüs olarak adlandırılan viral hastalık tüm dünyayı ele geçirerek pandemiye neden olmuştur. Yayılımın nedeni araştırıldığında hastalığı geçiren kişilerin canlı hayvan pazarıyla ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Hastalık belirtisi gösteren ilk yedi hastanın durumunun ciddi olması ve bir hastanın yaşamını yitirmesi tüm bilim dünyasının ilgisini çekerek araştırmaya başlamasına neden olmuştur. Bilim dünyası bu Yeni Koronavirüsü, COVID-19 olarak adlandırmıştır (Lu vd., 2020).

Koronavirüs hastalığının klinik semptomları tam anlamıyla belli değildir. Genel belirtiler ateş, öksürük, nefes almada zorlanma, kas ağrısı, ishal ve yorgunluk olarak belirtilse de hiç belirti vermeden hastalığı atlatmakta söz konusudur. Hastalarda ani şok, akut respiratuar distress sendromu, akut böbrek hasarı ve kardiyak hasar ileri evrede görülen diğer belirtilerdir (Zu vd., 2020). Çin'in Hastalık Kontrol ve Önleme verilerine göre Koronavirüs-19'un mortalitesini %2,5'tur (Ji vd., 2020).

Covid-19'da ülkelerin hazırlıklı olması gereken en önemli konu salgınlarda en önde yer alan sağlık personelinin fiziksel ve ruhsal sağlığını koruyabilmektir (İzci, 2020). Çin'de başlayıp tüm dünyada Şubat 2020 itibariyle yayılım gösteren koronavirüs salgını, Mart 2020'den sonra Çin'de azalmaya başlarken; Amerika Birleşik Devletleri, İtalya, İspanya ve İran'da salgına bağlı ölüm oranlarının artmasıyla korkutucu boyuta ulaşmıştır (Kızılkaya vd., 2020). Geçmişte yaşanan diğer salgınlar gibi Covid-19'da gelecekteki daha tehlikeli salgınların habercisi olmuş, ülkeleri salgın konusundaki yaklaşımlar ve önlemleri alma konusunda daha profesyonel olmaya davet etmiştir.

Ülkemizde de tüm dünya ile birlikte sağlık çalışanları salgından olumsuz etkilenmiştir. Sağlık çalışanları hastalıkla mücadele ederken, arkadaşlarının da tedavisine katkı sağlamış, bazıları ise arkadaşlarının kendi ellerinde kaybının, hüznünü yaşamıştır. Karantina sürecini herkes evinde beklerken sağlık çalışanları izinlerinden feragat edip hastalıkla yüz yüze gelme riskini göğüslemiştir. Çoğu sağlık çalışanı çocuklarını ve aile büyüklerini korumak için kendini onlardan izole ederek aylarca işe gidip gelmiştir. Bu durum sağlık çalışanları kadar çocuklarını ve çevresini de etkilemiştir. Anne veya baba sağlık çalışanı evlatlarından izole yaşarken; çocuklarda yeme bozukluğu, anksiyete, huzursuzluk, içe kapanma gibi birçok sorunda ortaya çıkmaktadır (Doğan ve Keskin, 2021).

Çocuklar pandemi döneminde geçirdikleri bu zorlu süreçte ebeveynlerini ve büyüklerini gözlemlemiştir. Ebeveynlerinden gözlemledikleriyle birlikte pandemi stresi hayatlarında ilk ve belki son olarak gözlemledikleri bir durum olarak kalmıştır. Büyüme gelişmenin çocukluk döneminde önemi büyüktür. Bu dönemde çocukların beslenme davranışlarında dönemsel değişiklikler olabilmektedir. Eve kapanma döneminde strese bağlı beslenme alışkanlıklarında az yeme, aşırı yeme isteği, yiyeceği reddetme gibi beslenme bozuklukları görülebilir (Pembecioğlu, 2020). Temel beslenme alışkanlıklarının kazanıldığı çocukluk dönemi önemlidir.

Ebeveynlerini kendine rol model olarak seçen çocuk onların ışığında büyüme gelişmesini tamamlamaktadır. Ebeveyn olarak annelerin koronofobiden etkilenme düzeyleri gelişme dönemindeki çocuklarını etkileyecektir. Beslenme ve beslenme alışkanlığının temellerinin atıldığı 3-6 yaş dönemi ise bu yönüyle önemlidir. Çocukluk dönemindeki beslenme davranışı çocuğun sağlıklı gelişimi ve toplum sağlığı için gereklidir. Ev gibi kapalı mekânda çocuğa yapılan beslenme yönlendirmeleri, beslenme sıklığı ve az porsiyonun onun için yetersiz olduğunu vurgulamak çocukta yeme davranışını olumsuz etkilemektedir (Öztürk ve Türker, 2021). Mebrabian gıda alımıyla duygu durumlarını incelediği çalışmasında depresyon, sıkıntı ve yorgunlukta fazla gıda alımı olduğunu; korku ağrı ve gerilim durumlarında az gıda alımı olduğunu ortaya koymuştur (Mebrabian, 1980). Kendi koronofobis artan sağlık çalışanı annelerinde bu durumda çocuğunun az gıda alımı olacağını düşündüğünden beslenme davranışını etkileyen tutum sergilemesi beklenmektedir. Bu çalışma 2-9 yaş arası çocuğa sahip sağlık çalışanı annelerin koronavirüs fobisinin ve bu durumdan çocuklarının beslenme davranışlarının etkilenme durumunun belirlenmesi amacıyla yapıldı.

Gereç ve Yöntem

Tanımlayıcı ve kesitsel tipte bir çalışma olup, Şubat-Mayıs 2021 tarihleri arasında Zonguldak Bülent Ecevit Üniversite Hastanesinde gerçekleştirildi. Çalışmanın evrenini, çalışmanın yürütüldüğü tarihler arasında hastanede çalışmakta olan 670 kadın sağlık personeli oluşturdu. Çalışmada “G.Power-3.1.9.2” programı kullanılarak, %95 güven düzeyinde örneklem büyüklüğü 176 olarak hesaplandı. Çalışma verileri, araştırmaya katılmaya gönüllü olan 206 kadın sağlık personelinden anket formu ve ölçek ile toplandı.

Veri toplama formları

Sosyodemografik Soru Formu: Araştırmacı tarafından ölçeklerle uyumlu olarak hazırlanmış soru formu, sağlık personelinin mesleği, yaşı, çocuğunun bakım koşulları, pandemi döneminde çocuklarıyla ilgilenme sınırları ve pandemi döneminde hissettiklerinin

belirlenebilmesi amacıyla hazırlanmış ve bu ölçütlerin diğer ölçeklerle karşılaştırılması için hazırlanmış 18 sorudan oluşmaktadır.

Koronavirüs-19 Fobisi (CP19-S) Ölçeği: Arpacı ve arkadaşları tarafından pandemi dönemi fobisini değerlendirebilmek için Mayıs 2020’de oluşturulan ölçek; Covid-19 salgınıyla beraber stres, depresyon ve psiko-sosyal sorunların erken tespiti için oluşturulmuş ve koronafobinin erken teşhisinin kişilerde kalıcı hasara yol açmadan önüne geçmeyi amaçlamıştır. Ölçek 5’li likert ipi 20 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin toplam puanı 20 ile 100 arasındadır. Ölçekte puan arttıkça koronafobi düzeyi artmış, puan azaldıkça koronafobi düzeyi azalmıştır. Puanların yüksekliği, alt boyutlardaki ve genel koronafobideki yüksekliğe işaret eder. Ölçek kendi içinde 4 alt boyutta incelenmiştir. Ölçek ile Covid-19’un; Psikolojik Alt Boyutu, Somatik Alt Boyutu, Sosyal Alt Boyutu ve Ekonomik Alt Boyutu ölçülmektedir. Ölçeğin Cronbach-Alfa değeri 0,926 olarak bulunmuştur (Arpacı vd., 2020).

Çocuklarda Yeme Davranışı Anketi (ÇYDA): Anket, Wardle ve ark. tarafından 2001 yılında geliştirilen 5’li likert tipinde olup 8 alt boyut ve 35 maddeden oluşmaktadır. Anket Yılmaz ve arkadaşları tarafından 2011 yılında Türkçe’ye uyarlanmıştır. Ölçeğin alt boyutlarında; Gıda Heveslisi, Duygusal Aşırı Yeme, Gıdadan Keyif Alma, İçme Tutkusu, Tokluk Heveslisi, Yavaş Yeme, Duygusal Az Yeme, Yemek Seçiciliği incelenmiştir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında Cronbach alfa sayısı ise 0,69 ile oldukça güvenilir bulunmuştur (Yılmaz vd., 2011). Çalışmamızda ise; Cronbach’s Alpha katsayısı 0,84 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada veri toplama araçları, araştırmacı tarafından hemşirelerin kendilerine ulaştırıldı. Hemşireler tarafından doldurulan formlar araştırmacılar tarafından toplandı.

İstatistiksel Analiz

Veriler SPSS for Windows 25.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (ortalama, standart sapma, medyan, frekans, yüzde, minimum, maksimum) kullanılmıştır. Normal dağılım gösteren nicel değişkenlerin iki grup arası karşılaştırmalarında Bağımsız gruplar t testi, normal dağılım göstermeyen nicel değişkenlerin iki grup arası karşılaştırmalarında MannWhitney U test kullanılmıştır. Niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki bağımsız grup arasındaki fark için bağımsız t testi, ikiden fazla grup karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. İstatistiksel anlamlılık $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Etik Onay

Araştırmanın uygulanabilmesi için Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (Tarih:30.09.2020, Sayı:2020/19) etik onay ve Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Hastanesi'nden kurum izni alındı. Ölçeğin kullanımı için e-posta yoluyla izin alındı. Çalışmaya katılmaya gönüllü olan hemşirelerden sözlü ve yazılı onamları alındı. Çalışma öncesi annelerden bilgilendirilmiş olur alınmıştır. Araştırmada kişiye zarar vermeme ve yararlılık ilkesi göz önünde bulundurulmuştur.

Bulgular

Annelerin yaş ortalaması $35,82\pm 4,68$ olarak belirlendi. Annelerin %57,3'ü lisans mezunu, %73,3'nün hemşire ve %46,6'sının iki çocuğu olduğu görüldü. Çocuklarına %25,2'sine aile büyüklerinin evinde bakıldığı ve %85,9'unun çekirdek aile olduğu görülmüştür (Tablo 1).

Pandemiye yönelik yaklaşımda, pandemi döneminde aktif çalışan annelerin %63,6'sı Covid 19 tanılı hastaya; %83'ü Covid 19 şüpheli hastaya baktığı belirlenmiştir. Aşılama çalışmalarının ilk beş ayını kapsayan dönemde olguların %78,2'si covid-19 aşısı olduğu saptanmıştır. Pandemi döneminde yurt ve misafirhanelerin sağlık personeline tahsis edilmesiyle birlikte olguların %45,1'i ailesinden ayrı kalmıştır. Olguların %80,1'i eve gittiğinde ailesi ile hiç temas etmeden kendini bir odada izole ettiğini ve bu sebeple onlara dokunamadığı için üzgün olduğunu bildirmiştir. Annelerin %60,2'si çocuklarını ihmal ettiğini düşünmektedir.

Çalışmaya katılan olguların %8,3'ünün çocuğunun kronik hastalığı olup, %18,9'unun Covid-19 için alınan önlemleri yeterli bulduğu görülmektedir (Tablo 2).

Koronafobiyi değerlendirmek için uygulanan ölçeğe göre sağlık personeli annelerin koronavirüs korku düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Covid 19 Fobisi Ölçek toplamından aldıkları puanlar 20 ile 100 arasında değişmekte olup, ortalaması $64,60\pm 18,08$ saptanmıştır. Sağlık personeli annelerin koronavirüste en çok nelerden endişe duyduğu ve korku yaşadığına bakıldığında; %51,1'i koronavirüs kapmaktan kaygılı olduğunu belirtilmiştir. Bu korkunun temelini ise ailesine virüs bulaştırma korkusu olduğu belirlenmiştir. Koronavirüsten kaynaklı ölüm haberleri %43,2'sini kaygılandırmış ve mesleklerini icra ederken ölüm korkusu yaşadıklarını ortaya koymuştur (Tablo 3).

Çocuklarda yeme davranışı ölçeğin alt boyutları incelendiğinde en düşük puanın duygusal az yeme olduğu saptanmıştır. Toplam ölçek puanı incelendiğinde Cronbach alpha 0,842 olduğu belirlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 1: Sağlık Personeli Annelerin Demografik Özellikleri

Özellikler		Sayı (n:206)	%
Mezuniyet durumu	İlköğretim	3	1,5
	Lise	8	3,9
	Ön lisans	21	10,2
	Lisans	118	57,3
	Yüksek lisans ve üzeri	56	27,2
Mesleğiniz	Hemşire	151	73,3
	Doktor	22	10,7
	Yardımcı sağlık personeli	13	6,3
	Tıbbi sekreter	10	4,9
	Sağlık memuru	8	3,9
	Tekniker	2	1,0
Eşinizin mesleği	Sağlık personeli	62	30,1
	Devlet kurumu çalışanı	59	28,6
	Özel kurum çalışanı	41	19,9
	Esnaf	23	11,2
	*Diğer	21	10,2
Çocuk sayısı	1 çocuk	88	42,7
	2 çocuk	96	46,6
	3 çocuk	21	10,2
	4 ve üzeri çocuk	1	0,5
Çocuklara bakan kişi	Eşiyle dönüşümlü	45	21,8
	Bakıcı	46	22,3
	Aile büyüklerinin evinde	52	25,2
	Aile büyükleri ebeveynlerin evinde	48	23,3
	**Diğer	15	7,3
Aile tipi	Çekirdek aile	177	85,9
	Geniş aile	25	12,1
	Tek ebeveynli aile	4	1,9
	X± SS		
Annelerin yaş ortalaması (Yıl)		35,85±4,68	

*Çalışmayan

** Kreş ve gündüz bakım evine giden

Annelerin Çocuklarda Yeme Davranışı Anketi ve Koronavirüs-19 Fobisi Ölçeği arasındaki ilişki Tablo 5’ de gösterilmiştir. Çocuklarda Yemek Yeme Davranış Ölçeği “Gıda Hevesli”, “Duygusal Aşırı Yeme”, “İçme Tutkusu”, “Tokluk Heveslisi” ve “Duygusal Az Yeme” alt boyutundan aldıkları puanlar ile Covid 19 Fobisi Ölçeği toplamından aldıkları puanlar arasındaki pozitif yönlü zayıf ilişki istatistiksel olarak anlamlı saptanmıştır (p=0,001; p<0,01).

Çocuklarda Yemek Yeme Davranış ölçeği “Gıdadan Keyif alma”, “Yavaş Yeme”, “Yemek Seçiciliği” ile Covid 19 Fobisi ölçek toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$) (Tablo 5).

Tablo 2: Sağlık Çalışan Annelerin Pandemi ile İlgili Düşünceleri

		n	%
Covid 19 tanılı hastaya baktınız mı?	Evet	131	63,6
	Hayır	75	36,4
Covid 19 şüpheli hasta baktınız mı?	Evet	171	83,0
	Hayır	35	17,0
Covid-19 aşısı oldunuz mu?	Evet	161	78,2
	Hayır	45	21,8
Pandemi süresince ailenizden ayrı kaldınız mı?	Evet	93	45,1
	Hayır	113	54,9
Aileme dokunamadığım için üzgünüm	Katılmıyorum	9	4,4
	Kısmen katılıyorum	32	15,5
	Katılıyorum	165	80,1
Bu dönemde çocuklarımı ihmal ettiğimi düşünüyorum	Katılmıyorum	13	6,3
	Kısmen katılıyorum	69	33,5
	Katılıyorum	124	60,2
Çocuğunuzun kronik hastalığı var mı?	Evet	17	8,3
	Hayır	189	91,7
Covid için alınan önlemler yeterli mi?	Evet	39	18,9
	Hayır	167	81,1
Devletin aldığı önlemler yeterli mi?	Evet	40	19,4
	Hayır	166	80,6
Sağlık personeli olmanız aileniz için tehdit mi?	Evet	184	89,3
	Hayır	22	10,7

Tablo 3: Koronavirüs-19 Fobisi Ölçeği Sorularına Verilen Cevapların Dağılımı

	Kesinlikle katılmıyorum				Kesinlikle katılıyorum					
	Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum			
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Koronavirüs kapma korkusu beni çok kaygılandırıyor.	5	2,4	10	4,9	36	17,5	49	23,8	106	51,5
Koronavirüs sebebiyle karnıma ağrılar giriyor.	64	31,1	42	20,4	48	23,3	25	12,1	27	13,1
Öksüren insanları görünce koronavirüs şüphesiyle aşırı kaygılanıyorum.	11	5,3	22	10,7	40	19,4	45	21,8	88	42,7
Koronavirüs nedeniyle yiyecek maddelerinin tükenmesinden kaygılanıyorum.	55	26,7	41	19,9	52	25,2	21	10,2	37	18,0
Ailemden birinin koronavirüse yakalanma olasılığından aşırı derecede korkuyorum.	8	3,9	14	6,8	26	12,6	39	18,9	119	57,8

Tablo 3 (devam): Koronavirüs-19 Fobisi Ölçeği Sorularına Verilen Cevapların Dağılımı

	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Koronavirüs sebebiyle göğsüm ağrıyor.	92	44,7	43	20,9	29	14,1	15	7,3	27	13,1
Hapşırarak insanlardan koronavirüs şüphesiyle kaçarcasına uzaklaşıyorum.	20	9,7	33	16,0	43	20,9	35	17,0	75	36,4
Koronavirüs nedeniyle temizlik maddelerinin tükenmesinden endişeliyim.	67	32,5	44	21,4	39	18,9	28	13,6	28	13,6
Koronavirüsten ölüm haberleri beni müthiş derecede kaygılandırıyor.	11	5,3	16	7,8	37	18,0	53	25,7	89	43,2
Koronavirüs sebebiyle elim ayağım titriyor.	77	37,4	54	26,2	33	16,0	20	9,7	22	10,7
Koronavirüs sebebiyle, ellerimi temizlemek için aşırı zaman harcadığımı farkındayım.	24	11,7	31	15,0	40	19,4	33	16,0	78	37,9
Koronavirüs korkusuyla gıda stokluyorum.	84	40,8	39	18,9	32	15,5	20	9,7	31	15,0
Koronavirüsle ilgili belirsizlikler beni ciddi manada kaygılandırıyor.	11	5,3	24	11,7	22	10,7	52	25,2	97	47,1
Koronavirüs korkusu nedeniyle uyku problemi yaşıyorum.	72	35,0	47	22,8	47	22,8	15	7,3	25	12,1
Koronavirüse yakalanmak korkusundan sosyal ilişkilerim ciddi anlamda sekteye uğruyor.	20	9,7	24	11,7	34	16,5	29	14,1	99	48,1
Koronavirüsten sonra, evdeki ihtiyaç malzemelerini kontrol etmezsem içim rahat etmiyor.	59	28,6	48	23,3	29	14,1	25	12,1	45	21,8
Koronavirüsün yayılma hızı beni aşırı derecede panikletiyor.	10	4,9	22	10,7	46	22,3	47	22,8	81	39,3
Koronavirüs beni o kadar gerginleştiriyor ki, normalde yaptığım şeyleri bile yapamıyorum.	44	21,4	44	21,4	48	23,3	23	11,2	47	22,8
Başkalarından koronavirüs kapma korkusundan kendimi alamıyorum.	26	12,6	37	18,0	45	21,8	29	14,1	69	33,5
Koronavirüse karşı insanların duyarsız davranışları sebebiyle çevremdekilerle hiddetle tartışıyorum (ya da tartışmak istiyorum).	21	10,2	28	13,6	44	21,4	36	17,5	77	37,4

Tablo 4: Çocuklarda Yeme Davranışı Anketi Alt Boyutlarının İncelenmesi

	Madde sayısı	X± SS	Medyan (Min-Maks)	Cronbach's Alpha
Gıda heveslisi	5	11,56±4,92	10,5 (5-25)	0,858
Duygusal aşırı yeme	4	8,67±3,85	8 (4-20)	0,818
Gıdadan keyif alma	5	15,00±8,28	15 (5-25)	0,917
İçme tutkusu	3	8,60±3,27	8 (3-15)	0,819
Tokluk heveslisi	7	23,92±5,48	24 (8-35)	0,794
Yavaş yeme	4	12,00±4,11	12 (4-20)	0,804
Duygusal az yeme	4	12,95±3,89	12,0 (4-20)	0,773
Yemek seçiciliği	3	7,39±3,10	7 (3-15)	0,828
Total	35	100,13±17,01	98 (47-175)	0,842

Tablo 5: Çocuklarda Yeme Davranış Anketi Alt Boyutları ve Koronavirüs-19 Fobisi Ölçeğinin Değerlendirilmesi

Çocuklarda Yeme Davranış Anketi	Koronavirüs-19 Fobisi Ölçek Toplam Puanı	
	r	P
Gıda hevesli	0,247	0,001**
Duygusal aşırı yeme	0,238	0,001**
Gıdadan keyif alma	0,071	0,311
İçme tutkusu	0,283	0,001**
Tokluk heveslisi	0,253	0,001**
Yavaş Yeme	0,066	0,348
Duygusal az yeme	0,337	0,001**
Yemek seçiciliği	-0,038	0,592
Toplam	0,380	0,001**

Tartışma

2-9 yaş arası çocuğa sahip sağlık çalışanı annelerin koronavirüs fobisinin ve bu durumdan çocuklarının beslenme davranışlarının etkilenme durumunun incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada sağlık personeli annelerin pandemi döneminde çocuklarının bakımı için çoğunlukla aile büyüklerini tercih ettiği görülmüştür. Eşlerinin de kendileri gibi sağlık çalışanı olduğunu ifade eden annelerin çocuklarının bakımında daha da zorluk yaşadığı belirlenmiştir. Tönbül (2020)'ün, yaptığı araştırmada, katılımcıların en büyük korkusunun koronavirüsü ailesine bulaştırma korkusu ve endişesi olduğu vurgulanmıştır (Tönbül, 2020). Çin'de yapılan koronavirüs hastalarının tedavi sürecinde bulunan sağlık personelinin ruh sağlığıyla ilgili çalışmada sağlık personelinin depresyon semptomları ve anksiyetesi olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada tedavinin ön saflarında bulunanların çoğunlukla hemşireler olduğu ve katılımcıların çoğunun kadın olduğu bilinmektedir (Lai vd., 2020).

Çalışmaya katılan sağlık çalışanlarının pandemi döneminde korku ve anksiyetesinin yüksek çıkması ile diğer çalışmalar benzerlik göstermektedir. Çalışma sonuçlarının annelerden

toplanan verilerden elde edilmesi boyutuyla baktığımızda çocukları ve onların geleceği konusunda endişelenmeleri normal kabul edilebilir. Marjanovic ve ark. (2007) yaptığı çalışma SARS'ın hastane çalışanlarını psikososyal etkilediğini ve bu durumun etkilediği mesleğin hemşireler olduğunu belirtmiştir. Hemşirelerde öz yeterliliğin düştüğü, psikolojik belirtilerin arttığı saptamıştır (Marjanovic vd., 2007). Huang ve ark. yaptığı çalışma Covid servislerinde çalışan kadınların erkeklerden, hemşirelerin doktorlardan daha fazla psikolojik belirti gösterdiğini belirtmiştir (Huang vd., 2020).

Çalışmaya katılan sağlık çalışanlarının ailelerinden ayrı kaldığı ve ailesine dokunamadığı için üzgün olduğu tespit edilmiştir. Anneler çocuklarından uzak kalarak çocuklarını ihmal ettiğini vurgulamıştır. Barzilay ve arkadaşlarının (2020) tüm dünyada çevrimiçi olarak yaptıkları çalışmada, pandemi stres ve dayanıklılık anketi verilerine göre Covid-19 yakalanma korkusunun sağlık çalışanlarında yüksek düzeyde olduğunu bulmuştur. Yine bu çalışmada insanların yaklaşık yarısı ailesinin Covid-19 hastalığına yakalanmasından endişeli olduğunu belirtmiştir (Barzilay vd., 2020). Bu alandaki çalışmalar göstermektedir ki sağlık çalışanı olsun olmasın herkesin öncelikli kaygısı ailesidir.

Çalışma sağlık personeli olan annelerin devletin aldığı önlemleri yetersiz bulduğunu göstermektedir. Güreşçi'nin (2020) çalışmasına göre Covid-19 salgınında Türkiye'de kriz yönetimi; sağlık bakanlığı tarafından kamu spotları sayesinde kriz oluşmadan gerekli önlemler alınarak başarılı bir şekilde yönetilmiştir (Güreşçi, 2020). Çalışma bulguları belirtilen çalışma bulgusu ile farklılık göstermekte ve sağlık personeli bu salgında devletin aldığı önlemlerin eksik olduğunu düşünmektedir.

Chen ve Bonanno (2020) yaptığı çalışmada Covid-19'la beraber değişen çevresel düzenin insanların durumsal kaygı ve korku yaşamalarına neden olduğunu ileri sürmüştür. Ailelerini ve çocuklarını; hastanede geçirdikleri sürenin artması ve riskli olmaları dolayısıyla ihmal etme ve koronafobi ile çocuklarını ihmal ettiğini düşünme duygusu benzer şekilde doğru orantılı olarak artmıştır (Chen ve Bonanno, 2020). Yalçın (2021) yapmış olduğu çalışmada kişilerin sosyal desteklerinin artması ile koronafobi ve kaygılarının azaldığını ortaya koymuştur (Yalçın, 2020). Bu doğrultuda pandemi sürecinde sağlık personellerinin yaşadığı korku ve kaygıya yönelik sosyal desteğin artırılması ve psikolojik rahatlamanın sağlanması önem taşımaktadır.

Beslenmenin bağımsızlık ve büyüme gelişmedeki önemi nedeniyle Çocuklarda Yeme Davranışı ölçeğinin alt boyutlarının incelendiğinde; sağlık personeli annelerin Covid-19 fobileri artmasıyla beraber çocuklarının gıdadan keyif alma tutumunda artış görülmüştür.

Buradan çıkan sonuca göre annelerin koronofobi düzeyi arttıkça çocuklarının bağımsızlık durumunu ve büyüme gelişmesini desteklemek amacıyla beslenmesine pandemi döneminde ayrıca dikkat ettiği görülmüştür. Luo ve ark. (2020) Çin’de yaptıkları pandemi dönemi 18 yaş üzeri bireylerin beslenme tutum anketinde kadınların salgın durumunda bağımsızlık ve beslenme bilgisinin daha yüksek çıktığı görülmüştür (Luo vd., 2021). Çocukların etkileşimlerinin anne ile yüksek olduğu düşünüldüğünde annelerin çocuklarının beslenme davranışı üzerinde etkisinin yüksek olacağı tahmin edilmektedir.

Çalışmaya katılan çocukların beslenme davranışlarından aldıkları puanlar ile annelerinin Covid-19 fobisi arasında pozitif ilişki saptanmıştır. Pandemi boyunca ebeveynlerin kendileri ve çocukları için endişelenmesi koronafobiyi yükseltirken, çocuklarının yeme davranış ölçeceğinden aldıkları puanları pozitif yönlü etkilendiği tespit edilmiştir. Aynı şekilde Şarlak ve Arslantaş’ın (2023) yaptığı yetişkin bireyler üzerindeki araştırmasında da Koronavirüs-19 Fobisi ile Duyusal Yeme Davranışı arasında pozitif ilişki belirtilmiştir.

Mahajan ve ark. (2020) pandemi döneminde ebeveynlerin; çocuk davranışlarını yakın takibe alarak, onları anladığını, güvende olduğunu ve içinde buldukları durumda nasıl davranması gerektiği konusunda yardım almasını önermiştir. Özellikle hassas dönemden geçen sağlık çalışanı çocuklarının ebeveyn ilişkilerinin yakından takip edilmesini önermiştir. Kaliteli zaman geçirme ve psikolojik destek ile bu dönemin daha rahat geçeceği düşünülmüştür (Mahajan vd., 2020). Sağlık personelinin Covid-19 korkusundan uzak olması kendini ve yakınlarını güvende hissetmesi yeme davranışlarını da olumlu etkileyecektir.

Sonuç ve Öneriler

Sağlık personeli annelerle yapılan çocuklarının yeme davranışının annelerin koronafobisinden etkilenmesinin incelendiği bu çalışmada; çocukların beslenme alışkanlıklarının annelerinden etkilenip etkilenmediği araştırılmıştır. Anne duygu durumunun değişikliklerinde çocukların beslenmesinin etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Sağlık personelinin Koronavirüs-19 fobisi arttıkça çocuklarında yeme davranışı olumsuz etkilenmiştir.

Salgın ve pandemi döneminde kendinden fedakârlık edip ön safta çalışan sağlık çalışanlarının zorlu koşullar karşısındaki tutumu ve çocuklarının etkilenme düzeyinin incelendiği bu çalışma, erken müdahale ve olası sorunlar karşısında önlem almak adına önem taşımaktadır. Sağlık çalışanları ve çocuklarının pandemi döneminde psikolojik ve ruhsal yönden desteklenmesi ve sağlık personelinin çalışma koşullarını iyileştirilmesi fayda sağlayabilir.

Aşılamanın olmadığı veya toplumsal bağışıklığın gelişmediği erken dönemde Koronavirüs-19 fobisinin daha yüksek çıkabileceği ve önlemlerin erken dönemde alınması gerekliliği unutulmamalıdır. Yüksek risk grubu olan sağlık çalışanı ve onların çocuklarının ruhsal olarak desteklenmesi, gerekli önlemlerin önceden alınması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi adına bu çalışma yol gösterici olabilir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Yazar Katkıları: Fikir: SÖO, MK; Tasarım/Dizayn: SÖO, MK; Denetleme/danışmanlık : MK; Veri toplanması ve/veya işleme: SÖO, MK; Analiz ve/veya yorum: SÖO, MK; Literatür Taraması: SÖO, MK; Yazıyı yazan: SÖO, MK; Eleştirel inceleme: MK; Kaynaklar : SÖO.

Hakem Değerlendirmesi: İç/Dış bağımsız

Kaynaklar

- Arpaci, I., Karataş, K., Baloğlu, M. (2020). The development and initial tests for the psychometric properties of the COVID-19 Phobia Scale (C19P-S). *Personality and individual differences*, 164, 110108. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110108>
- Barzilay, R., Moore, T. M., Greenberg, D. M., DiDomenico, G. E., Brown, L. A., White, L. K., ... & Gur, R. E. (2020). Resilience, COVID-19-related stress, anxiety and depression during the pandemic in a large population enriched for healthcare providers. *Translational psychiatry*, 10(1), 1-8 <https://doi.org/10.1038/s41398-020-00982-4>
- Chen, S., & Bonanno, G. A. (2020). Psychological adjustment during the global outbreak of COVID-19: A resilience perspective. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12(S1), S51. <https://doi.org/10.1037/tra0000685>
- Doğan, A., & Keskin, G. (2021). Pandemi sürecinde ruhsal sorunlar: sağlık çalışanlarının covid-19 yanıtına travmaya dayalı bir yaklaşım. *Hastane Öncesi Dergisi*, 6(1), 159-174.
- Giusti, E. M. ((2020). The psychological impact of the COVID-19 outbreak on health professionals: a cross-sectional study.. *Frontiers in Psychology*, 11, 11. <https://doi.org/10.16899/jcm.832044>
- Güreşçi, M. (2020). Covid-19 salgınında Türkiye’de kriz yönetimi iletişimi: TC Sağlık Bakanlığı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 53-65.
- Huang, J. Z., Han, M. F., Luo, T. D., Ren, A. K., Zhou, X. P. (2020). Mental health survey of medical staff in a tertiary infectious disease hospital for COVID-19. *Zhonghua lao dong wei sheng zhi ye bing za zhi= Zhonghua laodong weisheng zhiyebing zazhi= Chinese journal of industrial hygiene and occupational diseases*, 38(3), 192-195. Retrieved from <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32131151/>
- İzci, F. (2020). Covid-19 salgını ve sağlık çalışanları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 21(3), 335-3351.
- Ji, Y., Ma, Z., Peppelenbosch, M. P., Pan, Q. (2020). Potential association between Covid-19 mortality and health-care resource availability. *The Lancet Global Health*, 8(4), e480. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(20\)30068-1](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(20)30068-1)
- Kızılkaya, T., Aytaç, S. H., Yazıcı, S. (2020). Covid-19 Pandemisinde Gebelik Dönemi ve Tele-Sağlık. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 36(3), 189-198. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1098944>
- Lai, J., Ma, S., Wang, Y., Cai, Z., Hu, J., Wei, N., ... & Hu, S. (2020). Factors associated with mental health outcomes among health care workers exposed to coronavirus disease 2019. *JAMA network open*, 3(3), e203976-e203976. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2020.3976>
- Lu, H., Stratton, C. W., & Tang, Y. W. (2020). Outbreak of pneumonia of unknown etiology in Wuhan, China: The mystery and the miracle. *Journal of medical virology*, 92(4), 401. <https://doi.org/10.1002/jmv.25678>
- Luo, Y., Chen, L., Xu, F., Gao, X., Han, D., & Na, L. (2021). Investigation on knowledge, attitudes and practices about food safety and nutrition in the China during the epidemic of corona virus disease 2019. *Public health nutrition*, 24(2), 267-274. <https://doi.org/10.1017/S1368980020002797>
- Mahajan, C., Kapoor, I., & Prabhakar, H. (2020). Psychological effects of COVID-19 on children of health care workers. *Anesthesia & Analgesia*, 131(3), e169-e170. <https://doi.org/10.1213/ANE.0000000000005034>
- Marjanovic, Z., Greenglass, E. R., & Coffey, S. (2007). The relevance of psychosocial variables and working conditions in predicting nurses’ coping strategies during the SARS crisis: an online questionnaire

- survey. *International journal of nursing studies*, 44(6), 991-998.
<https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2006.02.012>
- Mehrabian, A. (1980). Basic dimensions for a general psychological theory Implications for personality. *Social, Environmental, and Developmental Studies*. Cambridge: Oelgeschlager, Gunn & Hain. 351-374.
- Öztürk, N., & Türker, P. (2021). Okul öncesi dönemde çocuklardaki farklı yeme davranışları ve ebeveyn faktörlerinin bu davranışlara etkisi. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(1), 1-14.
Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/busbid/issue/82650/1417148>
- Pembecioğlu, N. (2020). Covid-19-Medya okuryazarlığı ve çocuklar üzerine etkileri. *Çocuk ve Medeniyet*, 5(9), 73-112. <https://doi.org/10.47646/CMD.2020.175>
- Şarlak, D., & Aslantaş, Y. (2023). Covid-19 Korkusu ve Sağlık Anksiyetesinin Duygusal Yeme Davranışı Üzerine Etkisi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(7), 849-875.
<https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1253>
- Tönbül, Ö. (2020). Koronavirüs (Covid-19) salgını sonrası 20-60 yaş arası bireylerin psikolojik dayanıklılıklarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Humanistic Perspective*, 2(2), 159-174. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hp/issue/54982/730460>
- Yalçın, İ. (2020). *Covid-19 korkusu ile ruh sağlığı değişkenleri arasındaki ilişkide koruyucu ve risk faktörlerinin moderatör etkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi.
<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/72777>
- Yılmaz, R., Esmeray, H., & Erkorkmaz, Ü. (2011). Çocuklarda Yeme Davranışı Anketinin Türkçe uyarlama çalışması. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12(4).
<https://www.researchgate.net/publication/234671589>
- Zu, Z. Y., Jiang, M. D., Xu, P. P., Chen, W., Ni, Q. Q., Lu, G. M., Zhang, L. J. (2020). Coronavirus disease 2019 (COVID-19): a perspective from China. *Radiology*, 296(2), E15-E25.
<https://doi.org/10.1148/radiol.2020200490>